การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

Learning Management of Social Studies to Develop Social Responsibility on Learners

วิภาพรรณ พินลา (Wipapan phinla)[1*]
วิภาดา พินลา (Wipapan phinla)[**]

บทคัดย่อ

อิทธิพลของเทคโนโลยียุคศตวรรษที่ 21 มีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ อันเป็นการหล่อหลอมให้บุคคลมีค่านิยมวัตถุนิยมและบริโภคนิยมมากขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคม จนเกิดปัญหาสังคมไร้ระเบียบ บุคคลขาดคุณธรรมและจริยธรรมด้านความรับผิดชอบในหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่นในสังคม ดังนั้น จึงเป็นงานที่สำคัญของครูสังคมศึกษาในการปลูกฝังและยกระดับคุณภาพที่ดีในผู้เรียน โดยการให้แนวทางที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนด้วยตนเอง โดยทำตามขั้นตอนดังนี้ 1) สนใจความรับผิดชอบ 2) เสริมสร้างความรับผิดชอบ 3) แสวงหาความรับผิดชอบ 4) แสดงความรับผิดชอบ 5) สรุปความรับผิดชอบ เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้ สังคมศึกษา ความรับผิดชอบต่อสังคม

---

[*] อาจารย์สาขาการสอนศิลปศาสตร์ (การสอนสังคมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: phinla_89@hotmail.com

Lecturer Teaching Liberal Art Program (Teaching Social Studies) Faculty of Education Thaksin University, E-mail: phinla_89@hotmail.com

[**] อาจารย์สาขาการสอนศิลปศาสตร์ (การสอนสังคมศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, E-mail: proud_phin@outlook.com

Lecturer Teaching Liberal Art Program (Teaching Social Studies) Faculty of Education Thaksin University, E-mail: proud_phin@outlook.com

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

Abstract

The influence of the 21st century technology plays an important role in determining human behavior to the extent of instilling materialism and consumerism in mankind. Such behaviors will only lead to the behavior that deviates from the social norms, causing social disorder and lack of moral and ethical responsibility in performing duty for oneself and for others in society. Therefore, it is the essential task of social studies teachers in instilling and enhancing the good qualities in the learners by way of providing diverse approaches in learning management for learners. Students are encouraged to practice on their own by following the procedures: 1) Interest in Accountability;2) EndorsementAccountability;3) In Quest of Accountability;4) Exhibition of Accountability; and 5) Inference of Accountability, in order for the learners to behave in a socially responsible manner.

Keywords: learning management, social studies, social responsibility

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 สังคมมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศมากมาย ทำให้มนุษย์มีค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น นำไปสู่การแก่งแย่งแข่งขันในการดำรงชีวิตประจำวัน สมาชิกในสังคมต่างดิ้นรนเพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพ สถาบันครอบครัวเริ่มเสื่อมถอยต่อการอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนในด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาสังคมขาดผู้ที่มีความรับผิดชอบ เอารัดเอาเปรียบ เห็นแกประโยชนส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม การทะเลาะวิวาท การทำลายทรัพย์สินสาธารณะ หรือการฝ่าฝืนกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ และข้อตกลงของสังคม ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การปลูกฝังให้คนไทยมีสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม และประเทศชาติ จึงเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง เพราะความรับผิดชอบเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ดี เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สังคมเป็นระเบียบและสงบสุข กรมการศาสนา (2525ก: 2) ดังนั้น การพัฒนาความรับผิดชอบ จึงเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ครูสังคมศึกษาควรปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับการศึกษาในตัวผู้เรียน เพราะผู้เรียนที่มีความรับผิดชอบ จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถปฏิบัติตนเพื่อรับใช้สังคมให้มีคุณภาพ และเมื่อบุคคลปฏิบัติงานใด ๆ ก็ย่อมประสบความสำเร็จเป็นที่เชื่อถือในชีวิต นอกจากนี้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ได้ระบุความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทุกคนต้องเรียน เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ซึ่งแตกต่างกันอย่างหลากหลาย การปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นพลเมืองที่รับผิดชอบมีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในแต่ละด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และเจตคติ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551: 6)

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้เรียน จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่มุ่งพัฒนาพฤติกรรมให้ผู้เรียนตระหนักในสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้น ทั้งในและนอกห้องเรียน มีความสัมพันธ์ต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวม อันเป็นรากฐานในการพัฒนาสังคมให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก

ความหมายและความสำคัญของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบนับว่าเป็นการทำตามสัญญา หรือการรักษาสัญญาอย่างสม่ำเสมอและเคร่งครัด โดยบุคคลจะมีหน้าที่ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และต่อประเทศชาติในฐานะพลเมืองของสังคม ดังนั้น บุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่จำเป็นต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นให้ดีที่สุด เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ซึ่งผู้เรียนต้องพัฒนาทักษะด้านชีวิตและอาชีพที่สำคัญ คือ ภาวะผู้นำและความรับผิดชอบ (ฐิตพัฒน์ สตางค์จันทร์, 2560: 2156) ดังนักวิชาการได้ให้ความหมายและความสำคัญของความรับผิดชอบไว้มากมาย ดังนี้

Fung and Wagnells (1982: 1078) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง เป็นการแสดงออกถึงการรับผิดและรับชอบในการกระทำของตนเอง สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย มีความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ตลอดจนสามารถในการปฏิบัติตามข้อตกลง เป็นการกระทำที่ปราศจากการบังคับหรือชี้แนะ และสอดคล้องกับ Lawshe (1986: 143) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง เป็นลักษณะของการค้นหา อุปนิสัย อารมณ์ของบุคคลว่ามีความรอบคอบ รับผิดชอบ และเป็นที่ไว่วางใจได้มากน้อยแค่ไหน รวมถึงแนวคิดของ วิภาพร มาพบสุข (2540: 103) ได้แสดงทัศนคติไว้ว่า ความรับผิดชอบ เป็นการกระทำ หรือการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ และตั้งใจ โดยมีการวางแผนอย่างดี ไมตองให้ใครว่ากล่าวตักเตือน และพร้อมที่รับทั้งผลดีและไมดีในกิจกรรมที่ตนไดกระทำไป สอดคล้องกับแนวความคิดของ โฉทัย อุดมบุญญานุภาพ และคณะ (2547: 120) ได้ให้ความหมายความรับผิดชอบ หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจและตั้งใจ โดยมีการวางแผนไว้อย่างดี ไม่ต้องให้ใครคอยว่ากล่าวตักเตือนและพร้อมที่จะรับผลดีและผลไม่ดีในกิจกรรมที่ตนได้กระทำ รวมถึง ดุจเดือน พันธุนาวิน (2551: 80) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การกระทำโดยเห็นว่าเป็นหน้าที่ด้วยความเต็มใจ ติดตามผลการดำเนินงานและยอมรับทั้งผลดีและผลเสียที่เกิดจากการกระทำนั้น เป็นคุณสมบัติของผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง นอกจากนี้ ผู้รับผิดชอบสูงมักเป็นผู้ที่มีความระมัดระวัง ขยัน และอดทนต่อสู้เพื่อฝ่าฟันอุปสรรคในการกระทำสิ่งหนึ่ง ๆ ให้สำเร็จด้วย นอกจากนี้ Good (1973: 20) ได้ให้ความหมายความรับผิดชอบต่อสังคมว่า หมายถึง คุณธรรมซึ่งเป็นความคิดรวบยอดในความรู้สึกผิดชอบชั่วดี อันเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออก เพื่อสนอง ความปรารถนา สามารถมองเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งพึงปรารถนาของคนกลุ่มใหญ่ รวมถึง จินตนา ธนวิบูลย์ชัย (2540: 84-86) ได้ให้ความหมายความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การรู้จักฐานะและหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมให้เกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม โดยให้ตระหนักและยอมรับว่าประโยชน์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าขาดประโยชน์ส่วนรวม ไม่ละเลยที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตน และการกระทำในสิ่งที่รักษาหรือยังให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

อย่างไรก็ตาม ความรับผิดชอบมีความสำคัญต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น เนื่องจากความรับผิดชอบทำให้ผู้อื่นเกิดความเชื่อถือและยอมรับว่าบุคคลสามารถทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ กล่าวคือ ผู้ที่มีความรับผิดชอบจะรู้ขอบเขตหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติตามหน้าที่ทำให้เกิดผลที่ดีที่สุด โดยไม่ต้องมีใครมาบังคับเพื่อให้งานเสร็จทันเวลา ก่อให้เกิดความไว้วางใจ ความเชื่อถือจากผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งทำให้เป็นคนมีระเบียบวินัย ก่อให้เกิดความสำเร็จเป็นผลดีต่อตนเองและสังคม ทำให้ประเทศชาติเจริญ (ผกา สัตยธรรม, 2557: 186-187) สอดคล้องกับแนวคิดของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2530: 55-57) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความรับผิดชอบว่าเป็นลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่สำคัญอย่างยิ่ง เป็นปัจจัยอันสำคัญที่ช่วยให้สังคมเป็นระเบียบสงบสุข

จากความหมายของความรับผิดชอบ สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึงพฤติกรรม หรือการกระทำในสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยความตั้งใจ มุ่งมั่น เพียรพยายาม และเต็มใจ ไม่ละเลย หรือหลีกเลี่ยง ทอดทิ้งงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยปราศจากการบังคับหรือชี้แนะ อย่างไรก็ตาม หากบุคคลไม่มีความรับผิดชอบ อาจส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่นในลักษณะการสูญเสียซึ่งชื่อเสียง เวลา โอกาส ฯลฯ ดังนั้น ความรับผิดชอบจึงถือเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ครูสังคมศึกษาจำเป็นต้องฝึกผู้เรียนให้มีพฤติกรรมและทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ เพื่อช่วยให้พลเมืองอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างราบรื่นและสงบสุข

ประเภทของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ เป็นการแสดงออกถึงความเอาใจใส่ จดจ่อของบุคคลต่อหน้าที่การงาน การศึกษาเล่าเรียนต่อตนเองและผู้อื่นอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายในเวลาที่กำหนด ยอมรับผลการกระทำทั้งผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้น รวมทั้งปรับปรุงการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการได้ประเภทของความรับผิดชอบไว้มากมาย ดังนี้

ประดินันท์ อุปรมัย (2541: 508-517) แบ่งความรับผิดชอบไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อกิจวัตรประจำวัน เช่น รับประทานอาหารโดยไม่มีคนอื่นคอยเรียก ความรับผิดชอบต่อหน้าที่หรืองานที่ได้รับมอบหมาย เช่น เก็บของเข้าตามที่ตกลงไว้กับครู ทำงานที่ครูสั่งให้ทำอย่างมีระเบียบ

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว เช่น ช่วยพ่อแม่ทำความสะอาดบ้าน ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน เช่น ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของโรงเรียนและห้องทำงานที่ครูมอบหมายจนสำเร็จทุกครั้ง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542: 15) สรุปประเภทของความรับผิดชอบได้ 2 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การขจัดปัญหาทุกชนิดที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เช่น การรักษาป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากภัยอันตราย โรคภัยไข้เจ็บ รักษาร่างกายให้แข็งแรงรวมทั้ง รู้จักหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปและมีประสิทธิภาพทันเวลา กำหนดตรงต่อเวลา

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หรือส่วนรวม หมายถึง รู้จักฐานะหน้าที่ความรับผิดชอบของ ตนเองที่มีต่อสังคม อันได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมเกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

กนก จันทร์ขจร (2543: 10-19) กล่าวถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านต่าง ๆ ที่สร้างให้บุคคลในชาติรู้สำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง คือ การยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนทั้งดีและไม่ดี ถูกหรือผิด มีความสำนึก รู้ตัวว่าผิดแล้วจะไม่คิดทำผิดอีกต่อไป ไม่ปัดความรับผิดชอบให้ผู้อื่น และพร้อมปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

1.1 ความรับผิดชอบทางกาย คือ ดูแลรักษาสุขภาพของตนให้ดีอยู่เสมอ ช่วยเหลือตัวเองในกิจการต่าง ๆ ที่สามารถช่วยตัวเองได้ มีการทำงานบ้าน งานอดิเรก คืองานพิเศษที่ทำเพื่อความเพลิดเพลิน ออกกำลังกาย ไม่ทำสิ่งที่เป็นอันตรายต่อกายและสุขภาพของตนเอง

1.2 ความรับผิดชอบทางใจ ด้านคุณธรรมความดี มีจิตตั้งมั่นในการละบาปทั้งปวง ไม่ทำชั่ว ทำกุศลให้ถึงพร้อม คือทำแต่ความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส คือมีจิตสะอาดบริสุทธิ์

1.3 ความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน การปรับปรุงพัฒนาในการทำงานหรือการเรียนรู้ของตนให้มีประสิทธิภาพ ได้ประสิทธิผลและมีสัมฤทธิผลในการเรียนที่ดีขึ้น สูงขึ้น หรือดีที่สุดเท่าที่สามารถทำได้ มีความรับผิดชอบในการประกอบกิจกรรมหรือการงานที่สุจริต ไม่เลือกงานและต้องปฏิบัติงานให้เรียบร้อยไม่คั่งค้าง

หลักเกณฑ์ที่ควรยึดถือในการรับผิดชอบต่อตนเอง มีดังนี้ 1) รู้จักบทบาทภาระหน้าที่ของตนเอง 2) มีความกล้าหาญ ยอมรับผลการกระทำของตน 3) มีความตั้งใจจริงในการประพฤติปฏิบัติกิจทั้งปวง 4) รู้จักวางแผนในการทำงานอย่างมีเป้าหมาย ปฏิบัติถูกต้องตามวัตถุประสงค์และแผนการนั้น ๆ 5) มีความเพียรพยายามในการประกอบการงาน ไม่ย่อท้อ และล้มเลิกก่อนที่งานจะสำเร็จ มีความอดทน อดกลั้นต่ออุปสรรคทั้งปวง 6) มีความซื่อสัตย์ ยึดหยัดในการปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง 7) เคารพ และปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และกฎหมายของสังคม 8) รู้จักประหยัด การเก็บออม เพื่อสร้างครอบครัวที่ดี 9) ไม่กระทำกิจใด ๆ โดยผิดศีลธรรม และจรรยาบรรณ และ 10) มีความมุ่งมั่นต่อการปฏิบัติตามเป้าหมายชีวิตที่ดี เพื่อความสำเร็จในการใช้ชีวิตในปัจจุบันและอนาคต

2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว คือ ผู้ที่มีความตั้งใจในการช่วยเหลือการงานต่าง ๆ ในครอบครัว แบ่งเบาภาระสังคมตามความสามารถ ร่วมแสดงความคิดเห็นเสนอแนวทางที่เป็นคุณประโยชน์ เพิ่มความสงบสุขของครอบครัว ช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ประสานความเข้าใจอันดีในครอบครัว สร้างความรัก ความเข้าใจอันดี มีความหวังดี เมตตาและมีน้ำใจไมตรีต่อกัน ช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัว ช่วยครอบครัวประหยัดค่าใช้จ่าย

3. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม คือ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ

3.1 ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ขนบธรรมเนียมของสังคม

3.2 รับใช้ชุมชน สังคม ตามความรู้ความสามารถ ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี เสียภาษีอากร รับฟังเอาใจใส่ฟังข่าวคราว หรือความคิดเห็นในเหตุการณ์บ้านเมืองในสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสังคม ต้องแจ้งเจ้าหน้าที่เป็นการช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และช่วยสังคมต่าง ๆ เท่าที่ความพร้อมหรือสามารถทำได้

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

3.3 เสียสละแรงกาย สติปัญญาให้ความคิดเห็น สละทรัพย์หรือสิ่งของช่วยคนที่ตกทุกข์ได้ยาก ให้การสงเคราะห์คนที่ควรช่วย และช่วยผู้อนาถา โดยที่ตนเองไม่เดือดร้อน

3.4 ช่วยดูแล ระมัดระวัง สอดส่องการรักษาทรัพย์สมบัติของส่วนรวม ช่วยดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สวนสาธารณะสมบัติของส่วนรวม ต่อต้านผู้แสวงหาผลประโยชน์ต่อทรัพยากรธรรมชาติ

3.5 เป็นผู้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย และมีสติระลึกรู้ไม่ร่วมมือร่วมใจกับผู้ที่ก่อกวน ปลุกปั่น (ยุให้แตกแยก) ก่อการจลาจล (ความวุ่นวายในบ้านเมือง สร้างความปั่นป่วนในบ้านเมือง) ไม่ร่วมกระทำการในสิ่งที่ไม่ถูกทำนองคลองธรรม

3.6 เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ไม่คิดหรือกระทำและช่วยต่อต้านผู้ที่คิดหรือกระทำเพื่อเอาประโยชน์ส่วนรวมมาเป็นประโยชน์ส่วนตน

3.7 เสริมสร้างคนดี สนับสนุนคนดี ไม่สนับสนุนส่งเสริม หรือยินดีกับคนชั่ว คนโกงกิน ช่วยเสริมสร้างคนดีให้คนดีเป็นตัวแทนหรือมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง

3.8 คนที่มีความตั้งใจดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความรับผิดชอบต่อสังคม บางครั้งก็อยากที่จะมีเครื่องแสดงให้ผู้อื่นได้รับทราบเช่นกัน หรืออย่างน้อยก็ทำให้ตนเองรู้สึกดี

3.9 มีบุคคลและองค์กรที่สนใจ มองว่าความตั้งใจดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและมีความรับผิดชอบต่อสังคม และการแสดงให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วย เป็นการสร้างกระแสนิยมในการทำกิจกรรมต่างๆ ในปัจจุบันนี้

ตารางที่ 1 การแบ่งประเภทของความรับผิดชอบ

ประดินันท์ อุปรมัย (2541: 508-517)	กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542: 15)	กนก จันทร์ขจร (2543: 10-19)	การสังเคราะห์ประเภทของความรับผิดชอบ
1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อกิจวัตรประจำวัน เช่น รับประทานอาหารโดยไม่มีคนอื่นคอยเรียก ความรับผิดชอบต่อหน้าที่หรืองานที่ได้รับมอบหมาย เช่น เก็บของเข้าตามที่ตกลงไว้กับครู ทำงานที่ครูสั่งให้ทำอย่างมีระเบียบ	1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การขจัดปัญหาทุกชนิดที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เช่น การรักษาป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากภัยอันตราย โรคภัยไข้เจ็บ รักษาร่างกายให้แข็งแรงรวมทั้งรู้จักหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่การงานของตนเองให้ลุล่วงไปและมีประสิทธิภาพ	1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง 1.1 มีความรับผิดชอบทางกาย คือ ดูแลรักษาสุขภาพของตนให้ดีอยู่เสมอ 1.2 มีความรับผิดชอบทางใจ ด้านคุณธรรมความดี มีจิตตั้งในการละบาปทั้งปวง 1.3 มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ปรับปรุงการทำงานหรือการเรียนของตน	1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง คือ ปฏิบัติตามข้อตกลงในหน้าที่ของตน เช่น การดูแลรักษาสุขภาพร่างกาย การทำงาน การเรียนของตนให้ดีหรือมีประสิทธิภาพอยู่เสมอ โดยไม่มีใครบังคับและตรงต่อเวลาที่กำหนด

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประดินันท์ อุปรมัย (2541: 508-517)	กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542: 15)	กนก จันทร์ขจร (2543: 10-19)	การสังเคราะห์ประเภทของความรับผิดชอบ
2. ความรับผิดชอบต่อสังคมได้แก่ความรับผิดชอบต่อครอบครัว เช่น ช่วยพ่อแม่ทำความสะอาดบ้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน เช่น ปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของโรงเรียนและห้องทำงานที่ครูมอบหมายจนสำเร็จทุกครั้ง	2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หรือส่วนรวม หมายถึง รู้จักฐานะหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสม	2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว คือ ผู้ที่มีความตั้งใจในการช่วยเหลือการงานต่าง ๆ ในครอบครัว แบ่งเบาภาระสังคมตามความสามารถ ร่วมแสดงความคิดเห็น ช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัว ช่วยครอบครัวประหยัดค่าใช้จ่าย	2. ความรับผิดชอบต่อครอบครัว คือ ปฏิบัติตามข้อตกลงในหน้าที่ของตนต่อครอบครัว เช่น การช่วยทำงานบ้าน การช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย การร่วมแสดงความคิดเห็น การลดและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัวให้สงบสุข
		3. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม 3.1 ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบของกฎหมาย 3.2 รับใช้ชุมชน สังคม เป็นพลเมืองที่ดี เสียภาษีอากร 3.3 เสียสละแรงกายสติปัญญาหรือสิ่งของ 3.4 ช่วยดูแล การรักษาทรัพย์สมบัติของส่วนรวม 3.5 เป็นผู้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา 3.6 เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน 3.7 เสริมสร้างสนับสนุนคนดี 3.8 คนที่มีความตั้งใจดี เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 3.9 รับผิดชอบต่อสังคม	3. ความรับผิดชอบต่อสังคมคือปฏิบัติตามข้อตกลงในหน้าที่ของตนต่อชุมชนสังคมไทย อาเซียนและโลก เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อตกลงของสังคม การดูแล รักษาและหวงแหนทรัพย์สมบัติของส่วนรวม การบำเพ็ญประโยชน์ การเสียสละแรงกาย สติปัญญาหรือสิ่งของ การรักษาวาจาหรือระมัดระวังคำพูดต่อผู้อื่น รวมถึงการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ละเลย หรือหลีกเลี่ยง โดยปราศจากการบังคับหรือชี้แนะ

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

จากตารางที่ 1 ประเภทของความรับผิดชอบดังกล่าว ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดของ ประดินันท์ อุปรมัย (2541: 508-517) กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542: 15) และกนก จันทร์ขจร (2543: 10-19) ซึ่งแบ่งได้ 3 ประการมีดังนี้ 1) ความรับผิดชอบต่อตนเอง คือ ปฏิบัติตามข้อตกลงในหน้าที่ของตน เช่น การดูแลรักษาสุขภาพร่างกาย การทำงาน การเรียนของตนให้ดีหรือมีประสิทธิภาพอยู่เสมอ โดยไม่มีใครบังคับ และตรงต่อเวลาที่กำหนด 2) ความรับผิดชอบต่อครอบครัว คือ ปฏิบัติตามข้อตกลงในหน้าที่ของตนต่อครอบครัว เช่น การช่วยทำงานบ้าน การช่วยประหยัดค่าใช้จ่าย การร่วมแสดงความคิดเห็น การลดและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัวให้สงบสุข 3) ความรับผิดชอบต่อสังคม คือ ปฏิบัติตามข้อตกลงในหน้าที่ของตนต่อชุมชน สังคมไทย อาเซียนและโลก เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และข้อตกลงของสังคม การดูแล รักษาและหวงแหนทรัพย์สมบัติของส่วนรวม การบำเพ็ญประโยชน์ การเสียสละแรงกาย สติปัญญาหรือสิ่งของ ไม่ละเลยหรือหลีกเลี่ยง ทอดทิ้งงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยปราศจากการบังคับหรือชี้แนะ

คุณลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

การจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาในประเทศไทยที่ผ่านมา ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มประเทศตะวันตก ด้วยเหตุผลที่ว่า กลุ่มประเทศตะวันตกมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีมากกว่า โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัฒน์ จุดหมายสำคัญของวิชาสังคมศึกษา คือ เป็นการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่ดีของสังคมประเทศชาติและของโลก โดยการเตรียมเยาวชนเพื่อการดำรงชีวิตในโลก ซึ่งปัจจุบันมนุษย์ต้องพึ่งพากันในระดับโลกมากขึ้น ดังนั้นครูจึงมีบทบาทที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในทุกด้าน โดยเฉพาะในรายวิชาสังคมศึกษามีลักษณะเนื้อหาที่ครอบคลุมการสร้างคุณลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระ เช่น สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ และสาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ซึ่งจากการศึกษา นักการศึกษาหลายท่าน สามารถสรุปคุณลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบได้ดังนี้ Sanford (1970: 65) ได้เสนอคุณลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบไว้ว่า ต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่การงาน หน้าที่ทางสังคม หน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อบิดามารดา ญาติพี่น้อง บุคคลทั่วไป และต่อประเทศชาติอย่างดีที่สุด เต็มความสามารถ ตลอดจน เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2539: 94) กล่าวถึง คุณลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ ต้องให้ความสำคัญในหน้าที่ เพราะเป็นลักษณะที่จำเป็นต้องการเพาะเมล็ดให้เกิดในชีวิตบุคคลที่ปรารถนาประสบผลสำเร็จ อันส่งผลต่อความสุขของผู้อื่นและความเจริญก้าวหนาของประเทศชาติ กล่าวคือ เราควรสร้างความรับผิดชอบให้เกิดความตระหนักว่า เป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติให้สำเร็จ กระทำอย่างจริงจังและด้วยความดีเลิศภายใต้ความรับผิดชอบ และนอกจากนี้ นุชรัตน์ นุชประยูร (2558: 87) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ ได้แก่ การตรงต่อเวลา ความพยายามทำงานให้สำเร็จ ติดตามผลงานอย่างสม่ำเสมอ ยอมรับความผิดพลาด รักษาชื่อเสียงของตน ชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ รักษาคำพูด ตั้งใจทำงาน มีความอดทนอดกลั้น พยายามทำงานให้ดี มีการวางแผนการทำงาน ตั้งจุดมุ่งหมายในการทำงานและปฏิบัติหน้าที่การงาน หน้าที่ทางสังคม หน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อบิดามารดา ญาติพี่น้อง บุคคลทั่วไปและต่อประเทศชาติอย่างดีที่สุด เต็มความสามารถ เป็นต้น ดังที่ อารีย์วรรณ เที่ยวรอบ (2550: 2) กล่าวถึง ความสำคัญของความรับผิดชอบว่า บุคคลที่มีความ

รับผิดชอบ หากต้องปฏิบัติหน้าที่ใด ๆ ก็ย่อมสามารถทำงานได้สำเร็จเป็นที่เชื่อถือ และนำมาซึ่งความสำเร็จของชีวิตการทำงานในที่สุด และสอดคล้องกับ นุชรัตน์ นุชประยูร (2559: 64) ได้สรุปลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบ ดังนี้ 1) มีความมุ่งมั่นเพียรพยายาม 2) มีความเคารพในระเบียบกฎเกณฑ์ 3) ยอมรับผลการกระทำของตนเอง และ 4) มีความตรงต่อเวลา เป็นต้น

สรุปคุณลักษณะของบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมได้ว่า ลักษณะประจำตัวที่ดีในด้านคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่มีอยู่ในตัวผู้เรียน โดยการแสดงความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น หรือการตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปแบบการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ทำให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข และช่วยสร้างสรรค์พัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม

กระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในทุก ๆ ด้านที่หลากหลาย ทำให้สังคมไทยต้องตระหนักและรับมือให้ทันกับสิ่งที่เกิดขึ้น ในขณะเดียวกัน การจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้เปลี่ยนไปอย่างมาก ตลอดจนความรับผิดชอบของผู้เรียนในการเรียนรู้ จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างคุณลักษณะพลเมืองดี และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ครูผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพสังคม โดยครูผู้สอนจำเป็นต้องสอนให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักว่า การที่มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ต้องมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน เพื่อจะได้นำมาแก้ไข ปรับปรุง ความเป็นอยู่ของตนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่พัฒนาอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับ แก้วเวียง นำนาผล (2557: 30-31) ได้กล่าวถึง การปลูกฝังความรับผิดชอบด้วยการจัดการศึกษา โดยการศึกษามีหน้าที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน โดยการปลูกฝังและสร้างความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นด้วยกระบวนการทางการศึกษา เพื่อลดปัญหาและเพิ่มความสุขให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งการศึกษามีบทบาทในการพัฒนาผู้เรียนสรุปได้ดังนี้ 1) การบังคับควบคุม (Custodial Function) เพื่อให้ผู้เรียนรุ่นใหม่อยู่ในกรอบกฎเกณฑ์ของสังคม โดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันไปตามความแตกต่างของวัย 2) การสร้างเอกลักษณ์ประจำชาติ (Creating a national identity Function) การศึกษาต้องพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกและประสบการณ์ร่วม เพื่อทำให้เกิดความผูกพัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบต่อประเทศชาติ 3) การพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต (The shilling Function) ให้ความสำคัญกับทักษะการดำรงชีวิต การพัฒนาทักษะการทำงาน เพื่อการทำงานตามความต้องการของภาคเศรษฐกิจ 4) การสร้างและคัดสรรคุณภาพของคน (The credentialing Function) เพื่อตอบสนองต่อการเข้าสู่ตำแหน่งและสถานภาพทางสังคม 5) การคัดสรรความรู้จัดระบบองค์ความรู้ (Knowledge Function) คือการพิจารณาคัดสรรความรู้ของสังคมมาสร้างเป็นหลักสูตร 6) การถ่ายทอดความรู้ของสังคม (The selecting organizing and transmitting of public)

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ดังนั้น การศึกษาจึงมีพลังในตัวเองที่สามารถสร้างสรรค์และกำหนดบทบาทการพัฒนาผู้เรียนด้วยกระบวนการบังคับควบคุม การสร้างเอกลักษณ์ประจำชาติ การพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต การสร้างและคัดสรรคุณภาพของคนในการจัดองค์ความรู้ และการถ่ายทอดทางสังคมเพื่อผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมต้องการได้ ซึ่งจากการศึกษา นักการศึกษาหลายท่านสามารถสรุปการพัฒนาความรับผิดชอบ ได้ดังนี้ มิทตัน และแฮริส (Mitton and Harris. 1962: 407-416) ได้เสนอแนะในการฝึกเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม ดังนี้ 1) การฝึกความรับผิดชอบควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก 2) เด็กทุกคนควรได้ฝึกความรับผิดชอบ 3) จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล 4) ควรให้เด็กทราบว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากเขา 5) ผู้ใหญ่ต้องยืดหยุ่น ไม่เร่งรัดเด็กจนเกินไป 6) ต้องระลึกเสมอว่า เด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่ 7) เด็กต้องการความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ จึงต้องเปิดโอกาสให้เขารับผิดชอบตามสมควร 8) ทัศนคติและพฤติกรรมความรับผิดชอบของผู้ใหญ่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการ ความรับผิดชอบของเด็ก และ 9) ไม่ควรให้เด็กรับผิดชอบเกินความสามารถ ส่วน ไซดแมน (Siedman. 1962: 408 - 411) ได้กล่าวถึง การพัฒนาความรับผิดชอบไว้ว่า ควรมีการฝึกความรับผิดชอบตั้งแต่อายุน้อย โดยการให้ได้ลงมือปฏิบัติจริงในการที่ได้มีส่วนร่วมในการทำงาน โดยต้องให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของบุคคล นอกจากนี้ เฮอร์ล็อค (Hurlock, 1978: 244) กล่าวว่า การพัฒนาความรับผิดชอบให้กับเด็กควรเริ่มด้วยการให้ทำงานที่ง่าย ๆ ก่อน เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีประสบการณ์ในการทำงานด้วยตนเอง และต้องใช้เวลาในการฝึกความรับผิดชอบเป็นระยะเวลานานพอสมควร อีกทั้ง ก่อ สวัสดิพาณิชย์ (2522: 54) ได้กล่าวว่า การปลูกฝังความรับผิดชอบและการพัฒนาความรับผิดชอบในโรงเรียน ครูควรมุ่งสอนให้ผู้เรียนสร้างสมหลักธรรมประจำใจ ดังนี้ 1) การรู้สิทธิ และหน้าที่ของตน และเคารพสิทธิหน้าที่ของผู้อื่น 2) ฝึกหัดให้เกิดนิสัยรับผิดชอบตั้งแต่เด็กทั้งทางบ้านและทางโรงเรียน และ 3) ชี้แจงให้รู้จักขอบเขตหน้าที่การงานของตนว่ามีอะไรบ้าง เมื่อรู้หน้าที่ของตนแล้วจะได้ไม่ไปก้าวก่ายงานของผู้อื่น ตลอดจนการพัฒนาความรับผิดชอบในความหมายของ กรมการศาสนา (2525ข: 21) ได้เสนอแนะวิธีการปลูกฝังและพัฒนาความรับผิดชอบ ไว้ดังนี้คือ 1) หัดไม่ปัดความรับผิดชอบในหน้าที่การงานของตนไปตกแก่ผู้อื่น 2) ฝึกหัดให้เกิดนิสัยรับผิดชอบตั้งแต่เด็กทั้งทางบ้านและทางโรงเรียน และ 3) ชี้แจงให้รู้จักขอบเขตหน้าที่การงานของตนว่ามีอะไรบ้าง เมื่อรู้หน้าที่ของตนแล้วจะได้มิไปก้าวก่ายงานของผู้อื่น และจากการพัฒนาความรับผิดชอบของ ณัฏฐณิชา ศรีพิมลปาณี (2551: 32) กล่าวว่า การพัฒนาและปลูกฝังความรับผิดชอบ ควรเริ่มฝึกตั้งแต่วัยเด็ก จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัย และความสามารถของแต่ละบุคคล ต้องยืดหยุ่น ไม่เร่งรัดเด็กจนเกินไป และสอนให้เด็กรู้สิทธิและหน้าที่ของตน และเคารพสิทธิหน้าที่ของผู้อื่น เพื่อที่จะไม่ไปก้าวก่ายงานของบุคคลอื่น สอดคล้องกับ กิ่งแก้ว อัตถากร (2524: 15 - 19) ที่ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมตั้งแต่วัยเด็ก และจะพัฒนาไปเรื่อยๆ จนถึงวัยรุน และจากวัยรุ่นกระทั่งเป็นวัยผู้ใหญ่

จากการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม สรุปได้ว่าครูผู้สอนควรปลูกฝังให้กับผู้เรียนตั้งแต่ในวัยเยาว์เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่เพียงพอ สำหรับเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ตลอดจนครูผู้สอนต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในความรู้สึกว่า ตนเองต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม และตระหนักถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งมีการฝึกฝนและให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการกระทำอย่างแท้จริงจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยหรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งการพัฒนาควรทำให้

เหมาะสมกับวัย ความสามารถ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตามลำดับ นอกจากนี้ ในการปลูกฝังผู้เรียนนั้นครูผู้สอนควรให้คำชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง เพื่อที่ผู้เรียนสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนต่อไป ซึ่งผู้เขียนสามารถสรุปวิธีการช่วยให้การจัดการเรียนรู้ โดยสามารถนำมาประยุกต์ในรายวิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จ มีดังนี้

1. เริ่มจากการดูแลชั้นเรียน ให้มีบรรยากาศของความสงบ เอื้อต่อการเรียนรู้ ครูผู้สอนอาจแบ่งกลุ่มให้แต่ละกลุ่มดูแลกันเอง เรียนเป็นฐานกิจกรรม โดยมีคำสั่งในแต่ละฐาน เสริมแรงด้วยรางวัล หรือใช้ตัดสิทธิ์ในประโยชน์บางประการที่ผู้เรียนพึงได้รับ เช่น งดกิจกรรมบางอย่างที่เพื่อนได้ทำ

2. ลีลาการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ถ้าครูสังคมศึกษาชอบสอนแบบบรรยาย แต่มีลีลาการสอนที่สนุก สามารถดึงความสนใจให้ผู้เรียนตั้งใจเรียน ตั้งใจฟังได้ตลอด จึงทำให้เนื้อหาของวิชาสังคมกลายเป็นเรื่องน่าสนใจ น่าติดตาม และทำให้ผู้เรียนเข้าใจกว่าการอ่านด้วยตัวเอง

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ เช่น แบ่งกลุ่มทำงาน อภิปรายเรื่องที่กำลังอยู่ในความสนใจของผู้เรียน แสดงบทบาทสมมุติ จัดนิทรรศการ ช่วยผลิตสื่อ เตรียมสื่อการสอน ฯลฯ

4. สร้างความสนใจในเรื่องที่จะเรียน ด้วยสื่อการสอน เกม เพื่อให้ผู้เรียนกระตือรือร้น สนใจที่จะเรียน เช่น ดูภาพยนตร์ วิเคราะห์ข่าวจากหนังสือพิมพ์ พาไปทัศนศึกษา การทำเครื่องมือชุมชนแบบมีส่วนร่วมทั้ง 7 ชนิด ได้แก่ แผนที่เดินดิน ผังเครือญาติ ประวัติศาสตร์ชุมชน โครงสร้างองค์กรชุมชน ประวัติชีวิต ปฏิทินชุมชน ตลอดจนระบบสุขภาพและสวัสดิภาพของประชาชนในชุมชน เป็นต้น

5. ฝึกกิจกรรมในการสร้างความรับผิดชอบด้วยงานที่มอบหมายให้ทำ โดยให้ผู้เรียนได้รับผิดชอบงานในบ้าน เช่น จัดโต๊ะ ล้างห้องน้ำ เก็บจดหมายจากตู้จดหมาย เป็นต้น เมื่อผู้เรียนทำงานเสร็จแล้วให้ประเมินผลงานร่วมกับผู้เรียนว่าเป็นอย่างไรบ้าง เช่น ชอบหรือไม่ รู้สึกยากหรือเปล่า จะลืมทำหรือไม่ จากนั้นครูผู้สอนชมเชยหรือให้รางวัลแก่ผู้เรียนที่ปฏิบัติ

6. จัดกิจกรรมสร้างความรับผิดชอบด้วยนิทาน โดยครูผู้สอนใช้ประโยชน์จากนิทาน หรือเทพนิยาย โดยนำตัวอย่างของตัวละครในด้านความรับผิดชอบ และผลที่ตัวละครได้รับมาพูดคุยกับผู้เรียน เช่น ลูกหมีเรียนรู้นครไร้วินัย หนูน้อยมีวินัย หมู่บ้านไม่เป็นไร (นิทานที่ครูผู้สอนแต่ง) ฯลฯ

7. จัดกิจกรรมสร้างความรับผิดชอบด้วยอาชีพ โดยครูผู้สอนลองให้ผู้เรียนเขียนรายชื่ออาชีพต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจว่า คนที่ทำอาชีพเหล่านั้น ล้วนต้องมีความรับผิดชอบด้วยกันทั้งสิ้น จากนั้นลองช่วยกันคิดว่าการมีความรับผิดชอบและขาดความรับผิดชอบในแต่ละอาชีพ จะส่งผลต่อสังคมและประเทศชาติอย่างไร

8. ครูผู้สอนควรมีการจัดการเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น สำรวจข้อมูลต่าง ๆ โดยให้ผู้เรียนสัมภาษณ์คนในโรงเรียนหรือในชุมชน ให้ผู้เรียนเรียนปฏิบัติจริง ด้วยการใช้บริการสหกรณ์ร้านค้า เลือกตั้งประธานนักเรียน การรณรงค์การรักษาสิ่งแวดล้อมรอบบริเวณโรงเรียน ฯลฯ

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

การพัฒนาความรับผิดชอบต้องเริ่มจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและสถาบันทางสังคมในการปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สามารถติดตัวไปกับผู้เรียนได้ในอนาคต สอดคล้องกับ น้ำผึ้ง มีศีล (2560 : 213) ที่กล่าวไว้ว่าการเรียนรู้ที่มีครอบครัวเป็นฐานในการจัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรับผิดชอบด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งผู้เขียนสามารถเสนอการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาความรับผิดชอบในรายวิชาสังคมศึกษาในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 2 การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมในรายวิชาสังคมศึกษา

สาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา	สาระการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2551 : 3-4)	แนวทางการจัดกิจกรรม การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้เรียน
สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม	- กิจกรรมเจริญสติ เรียนรู้จักตนเอง เพื่อที่จะเข้าใจผู้อื่นด้วยกิจกรรมเจริญสติด้วยการนั่งสมาธิแบบอาณาปานสติ, อ่านหนังสือธรรมะหรือฟังเทปธรรมะสลับการปฏิบัติ ฯลฯ - กิจกรรมส่งเสริมพุทธศาสนา เช่น โครงงานคุณธรรม เทศน์มหาชาติ, สวดมนต์ทำวัตรเช้า, ตักบาตร, พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, ค่ายคุณธรรม, ทำทาน, รักษาศีล, การปฏิบัติตนตามพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ฯลฯ - กิจวัตรประจำวัน เช่น การช่วยเหลือผู้ใหญ่หรือคุณครู การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น เข้าร่วมพิธีหล่อเทียนและถวายเทียนพรรษา, จัดทำบุญกฐิน ทำบุญผ้าป่าสามัคคีร่วมกันให้แก่วัดต่าง ๆ ในชุมชน ฯลฯ

ตารางที่ 2 (ต่อ)

สาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา	**สาระการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2551 : 3-4)**	**แนวทางการจัดกิจกรรม การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้เรียน**
สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม	ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญการเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยม และการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก	- กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เช่น โครงการให้ความรู้การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนหรือท้องถิ่น ฯลฯ - กิจกรรมการจัดโครงการกิจกรรมวันผู้สูงอายุ วันแม่ วันพ่อแห่งชาติ วันครูแห่งชาติ ฯลฯ - กิจกรรมกิจวัตรประจำวัน เรียนรู้หน้าที่รับผิดชอบในกิจวัตร เช่น การจัด-เก็บของเข้าที่ การดูแลรักษาสิ่งของเครื่องใช้ ฯลฯ - กิจกรรมเรียนรู้สิทธิและหน้าที่ของตนเองในโรงเรียน การเลือกตั้งหัวหน้าห้อง เลือกตั้งประธานนักเรียน เลือกตั้งสภานักเรียน การเคารพกฎกติกาในห้องเรียนและโรงเรียน ฯลฯ - กิจกรรมการจัดโครงการศิลป์สานฝันปันน้ำใจ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับเด็กด้อยโอกาสและเด็กที่ประสบปัญหาทางสังคม เช่น การบริจาคสิ่งของ, สงเคราะห์ทุนทางการศึกษา, สอนอ่านหนังสือให้น้อง ฯลฯ
สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์	การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน	- กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นหรือชุมชน - กิจกรรมการออมเงินออมทรัพย์ - กิจกรรมบันทึกรายรับรายจ่ายในแต่ละวัน - กิจกรรมโครงการปลูกพืชผักตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง - กิจกรรมการจำหน่ายสินค้าและบริการของสหกรณ์โรงเรียน

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ตารางที่ 2 (ต่อ)

สาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา	**สาระการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2551 : 3-4)**	**แนวทางการจัดกิจกรรม การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้เรียน**
สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์	เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก	- กิจกรรมนักเรียนดีศรีรัตนโกสินทร์ รักษ์ความเป็นไทย, นักเรียนดีศรีโรงเรียน เช่น กิจกรรมอนุรักษ์การแต่งกายผ้าพื้นเมืองโบราณหรือของท้องถิ่นในชุมชนวันละครั้งทุกสัปดาห์ ฯลฯ - กิจกรรมการจัดโครงการสนับสนุนการจัดสร้างอาคารศูนย์การศึกษาท้องถิ่น, การบูรณะวัดและก่อสร้างสถานที่ของหน่วยงานในชุมชน ฯลฯ - กิจกรรมอาสาสมัครไกด์นำเที่ยวตามรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของไทย
สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์	ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่ง แวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	- กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น โครงการจิตอาสาพิทักษ์ป่าชายเลน, โครงการร่วมใจช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม โครงการร่วมใจต้านภัยหนาว (มอบเครื่องอุปโภคบริโภคช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย), โครงการสนับสนุนสถานศึกษาพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อการศึกษา, กิจกรรมการปลูกป่าชุมชน, กิจกรรมการแยกขยะหรือการรีไซเคิลขยะที่ไม่ใช้แล้ว ฯลฯ - กิจกรรมอาสาสมัครไกด์นำเที่ยวเชิงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - กิจกรรมวันอาเซียน เช่น การแสดงขบวนธง 10 ชาติอาเซียน, การแสดงระบำอาเซียน, การแสดง Finale performance, การแสดงนิทรรศการอาเซียน, เกมและคาราโอเกะ, ประกวดโครงงานอาหารอาเซียน, การแข่งขันตอบปัญหาอาเซียนภาคภาษาไทยและภาคภาษาอังกฤษ ฯลฯ

จากตารางที่ 2 การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมในรายวิชาสังคมศึกษา สรุปได้ว่า เป็นกิจกรรมที่ครูผู้สอนและผู้เรียนสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในรายวิชาสังคมศึกษาได้ทั้งในระดับชั้นประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา โดยเน้นกิจกรรมที่สร้างจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมไทย และตระหนักอยู่เสมอว่าอนาคตที่ดีของชาติต้องเกิดจากความร่วมมือของทุกคน โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านความรับผิดชอบต่อสังคมได้ 5 ส. สรุปได้ดังนี้

ขั้นที่ 1 สนใจความรับผิดชอบ (Interest in Accountability) เป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความพร้อมต่อสังคมที่จะเรียนรู้ โดยใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลายประกอบการใช้คำถาม กระตุ้นซักถาม ทบทวนหรือแสดงความคิดเห็นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่

ขั้นที่ 2 เสริมสร้างความรับผิดชอบ (Endorsement Accountability) เป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นการระบุภาระงานมาใช้ในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่ม เช่น การจัดทำโครงการหรือโครงงาน การแสดงบทบาทสมมติ การใช้กรณีตัวอย่าง การใช้สถานการณ์จำลอง ฯลฯ ในประเด็นด้านการสร้างพลเมืองดีเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม โดยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้หรือได้รับการชี้แนะจากครูผู้สอน

ขั้นที่ 3 แสวงหาความรับผิดชอบ (In Quest of Accountability) เป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น ค้นคว้าเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย จุลสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ วิทยุ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถานที่ ฯลฯ ซึ่งผู้เรียนแต่ละกลุ่มจะช่วยกันคิดหาวิธีของแต่ละคนแล้วคุยกันในกลุ่มเพื่อหาข้อสรุปและเหตุผลที่ได้คำตอบมาเพราะอะไร มีวิธีการอย่างไร

ขั้นที่ 4 แสดงความรับผิดชอบ (Exhibition of Accountability) เป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ทั้งนี้อาจสามารถจัดกิจกรรมได้ทั้งในและนอกสถานที่ เช่น ชุมชนท้องถิ่น สถานศึกษา วัด โรงเรียน ฯลฯ และผู้เรียนบันทึกผลการปฏิบัติในการจัดทำรายงาน และการนำเสนอรายงานในประเด็นที่รับผิดชอบ

ขั้นที่ 5 สรุปความรับผิดชอบ (Inference of Accountability) เป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนต่อยอดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้เกิดเป็นลักษณะนิสัยต่อไป โดยครูผู้สอนให้ผู้เรียนออกแบบและจัดโครงการจิตอาสา โดยมีแกนนำผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินโครงการและประสานงานกับหน่วยงานหรือสถานศึกษาและจัดการเข้าค่าย เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมต่อไป ซึ่งผู้เรียนนำเสนอหน้าชั้นเรียน จากการอภิปรายรายเดี่ยว/กลุ่ม หรือทั้งชั้นเรียนร่วมกัน จากนั้นครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

จากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านความรับผิดชอบต่อสังคม สรุปได้ว่า ครูสังคมศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการต่าง ๆ ของผู้เรียน การพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่เหมาะสมนั้น ครูต้องเป็นผู้จัดสภาพการณ์หรือกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน โดยเป็นกิจกรรมที่เริ่มในชั้นเรียนก่อนและขยายสู่นอกห้องเรียน เช่น การจัดโครงการจิตอาสา การลงพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น การทัศนศึกษา เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนำสิ่งที่เรียนในห้องเรียนไปใช้ และกิจกรรมนอก

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ โลกทัศน์และวิสัยทัศน์ที่กว้างขวาง ซึ่งช่วยให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสำเร็จในชีวิต ตลอดจนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านความรับผิดชอบตามที่สังคมต้องการ ซึ่งผู้เขียนสามารถสรุปบทบาทของครูผู้สอนและบทบาทของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาทั้ง 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 3 บทบาทครูผู้สอนและบทบาทผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา

สาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา	**การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา**	**บทบาทครูผู้สอน**	**บทบาทผู้เรียน**
สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม	การจัดการเรียนรู้แบบค้นพบ (Discovery Method) การศึกษาบทเรียนและวิธีการแบบเปิด (Lesson study & open approach)	ครูผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนส่งเสริมกระบวนการแก้ปัญหา ตลอดจนมีวิธีคิดที่หลากหลาย คิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุมีผลในการน้อมนำหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือมาประยุกต์ใช้และปฏิบัติให้ถูกต้อง	- เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา - ช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถ - มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ โดยไม่คำนึงประโยชน์ส่วนตัว - มีความเพียรพยายาม ใช้ความสามารถในการทำงานอย่างเต็มที่ - ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนด้วยความอดทน
สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม	การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Process) การจัดการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based learning)	ครูผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการคิดที่หลากหลาย เช่น การคิดวิจารณญาณ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ ฯลฯ โดยใช้เหตุการณ์ข่าว สถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นปัญหามาให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ทั้งเดี่ยว และกลุ่ม	- ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด - เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ปกครอง - ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ - รู้จักหน้าที่และกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี - ไม่ปัดงานที่ได้รับมอบหมายไปให้ผู้อื่น - มีวินัยในตนเอง

ตารางที่ 3 (ต่อ)

สาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา	การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา	บทบาทครูผู้สอน	บทบาทผู้เรียน
สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์	วิธีสอนแบบอภิปราย (Discussion Method) การจัดการเรียนรู้แบบการใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based learning)	ครูผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน โดยทำให้ผู้เรียน คิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ ต่างจากการจัดการเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่หลากหลาย เช่น การใช้สื่อ เกม การทัศนศึกษา ฯลฯ	- เอาใจใส่ในการทำงานเพื่อผลของงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง - ความพยายามในการพึ่งตนเอง - มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญกับปัญหา - ช่วยเหลือกลุ่มในการทำกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์	วิธีสอนแบบแสดงบทบาท (Role Playing Method) วิธีสอนแบบวิทยาศาส	ครูผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการสื่อสาร/การนำเสนอ ทักษะการใช้เครื่องมือ/เทคโนโลยีความคิดสร้างสรรค์และนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมในการดำรงชีวิต โดยการคิดด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบ	- มีความละเอียดรอบคอบ และคิดเป็นระบบตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ - ยอมรับความผิดพลาดที่เกิดขึ้น

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

	ตร์ (Scientific Method)		- ปรับปรุงงานในหน้าที่ที่มีต่อตนเองและสังคมให้ดีขึ้น
สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์	การจัดการเรียนรู้แบบการใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based learning) การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา (STEM education)	ครูผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วย ตนเองพัฒนาการคิดสร้างสรรค์ การคิดแก้ปัญหา และการคิด ขั้นสูง (higher order thinking) การทำงานร่วมกัน ฝึกภาวะ ผู้นำและผู้ตามที่ดี โดยการลงพื้นที่สำรวจ ค้นคว้า ทดลอง หรือสร้างสิ่งประดิษฐ์ หรือนวัตกรรม	- เอาใจใส่ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสุขภาพของตน - มุ่งมั่นในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน - ตั้งใจสืบสานภูมิปัญญาไทยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากตารางที่ 3 บทบาทครูผู้สอนและบทบาทผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา สรุปได้ว่า ครูผู้สอนต้องพิจารณาการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ เช่น การศึกษาบทเรียนและวิธีการแบบเปิด (Lesson study & open approach) การจัดการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based learning) การจัดการเรียนรู้แบบการใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-based learning) การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา (STEM education) การจัดการเรียนรู้แบบการใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based learning) ฯลฯ ตลอดจนครูผู้สอนต้องคำนึงลักษณะเนื้อหาวิชา และความสามารถของผู้เรียน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย หรือทักษะพิสัย ทั้งนี้ครูผู้สอนต้องพิจารณาเลือกวิธีสอนต่าง ๆ ให้เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีคุณลักษณะความรับผิดชอบที่ติดตัวเป็นนิสัยถาวรตลอดไป

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ควรมุ่งเน้นด้านความรู้ เจตคติที่ดี และทักษะ โดยยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญและพัฒนาความสามารถเต็มตามศักยภาพในแต่ละบุคคล อีกทั้ง ครูสังคมศึกษาต้องเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมทั้งในและนอกห้องเรียน ได้แก่ เพื่อน ครอบครัว ชุมชน สังคมไทยและโลก จัดกิจกรรรมการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนคิด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการได้มีส่วนร่วมในการทำงาน การจัดโครงการจิตอาสา การลงพื้นที่ในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น การทัศนศึกษา โดยการเริ่มให้ทำงานที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถ ซึ่งเป็นการปลูกฝังให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กนก จันทร์ขจร. (2543). **คู่มือวัฒนธรรมวิถีชีวิตไทย.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิกันจันทร์ขจรสวัสดิการและการกุศล.

กรมการศาสนา. (2525ก). **ศีลธรรมและวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.

กรมการศาสนา. (2525ข). **คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่ 2.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.

กรมวิชาการ. (2542). **การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง.** กรุงเทพฯ: กรมศาสนา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.** กรุงเทพฯ:

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ก่อ สวัสดิพาณิชย์. (2522). **“จริยธรรมในสังคมไทย.”** รายงานการสัมมนาจริยธรรในสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.

กิ่งแกว อัตถากร. (2524). **ทำไมต้องวินัย.** วารสารมนุษยศาสตรปริทรรศน. 3(1): 15 – 19.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศศักดิ์. (2539). **ลักษณะชีวิตสูความสำเร็จ 2.** กรุงเทพฯ: ซัคเซส มีเดีย.

แก้วเวียง นำนาผล. (2557). **ข้อเสนอเชิงนโยบาย การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็กไทย “โตไปไม่โกง”.** รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

จินตนา ธนวิบูลย์ชัย. (2540). **คุณสมบัติในการวัดและคุณภาพของมาตรวัดเจตคติเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบที่สร้างขึ้นโดยประยุกต์วิธีการของธอร์นไดค์.** ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ฐิตพัฒน์ สตางค์จันทร์. (2560). **การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2.** วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University. ปีที่ 10 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม) : 2152 - 2173.

ณัฏฐณิชา ศรีพิมลปาณี. (2551). **คู่มือพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2.** สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

โฉทัย อุดมบุญญานุภาพ และคณะ. (2547). **จิตวิทยาการทำงาน.** กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.

ดุจเดือน พันธุนาวิน. (2551). **การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมในประเทศไทยและต่างประเทศ.** กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม.

น้ำผึ้ง มีศีล. (2560). **กระบวนการในการศึกษาโดยครอบครัวแบบเสริมสร้างทักษะชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ 21.** วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน) : 1906-2152 - 3431.

นุชรัตน์ นุชประยูร. (2558). **การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี.** วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2558).

__________ . (2559). **การพัฒนารูปแบบการสอนเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อตนเอง สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี.** ดุษฎีนิพนธ์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ประดินันท์ อุปรมัย. (2541). **ลักษณะเด็กที่รับผิดชอบ.** เอกสารการสอนพฤติกรรมวัยเด็ก (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ผกา สัตยธรรม. (2557). **การสอนจริยธรรมสำหรับเยาวชน.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิภาพร มาพบสุข. (2540). **การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม.** กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2530). **คุณภาพและคุณธรรมในการพัฒนาประเทศ.** กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.

อารีย์วรรณ เที่ยวรอบ. (2550). **องค์ประกอบคุณลักษณะความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานครเขต 2.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภาษาต่างประเทศ

Fung and Wagnells. (1982). **Standard Dictionary of the English Language Volume two.** Chicago: Feruson.

Good, C. V. (1973). **Dictionary of education (3 rd ed).** New York: McGraw Hill Book.

Hurlock, Elizabeth B. (1978). **Child Development.** 6 th ed. New York: McGraw–Hill.

Lawshe, C.H. (1986). **Principles of Personal Testing.** New York: McGraw-Hill.

Mittion, Betty L. and Dage B. Harris. (1962). **The Development and Responsibility in Children, The Child: A Book Reading.** 46:407-416.

Sanford, F.H., et al. (1970). **Psychology: Ascientific.** Study of Man California: California Wadsworth Publishing Company. Inc.

Siedman; & Jerome M. (1962). **The Child : a Book of Reading.** New York: Hilt Rinehart and Winston.